

Primož Frajle, Zgodbe knapovske godbe – 160 let Rudarske godbe Hrastnik

Ob še eni visokih obletnici, stošestdesetletnici *Rudarske godbe Hrastnik*, je izšla monografija z naslovom **Zgodbe knapovske godbe (Hrastnik, 2013)** izpod peresa zgodovinarja mlajše generacije in hkrati tudi člana godbe **Primoža Frajleta**. Na 208 straneh je popisan in poslikan historiat te edinstvene godbe iz revirjev; gre za področje, kjer je godbeništvo doma. Na podlagi tega pa prav iz revirjev (Hrastnik, Trbovlje, Zagorje) izvirajo cele generacije najodličnejših pihalcev, trobilcev in tolkalcev.

Slika1: Avtor P. Frajle na predstavitvi knjige v Knjižnici Antona Sovreta v Hrastniku, 20. junija 2013

Ti danes zasedajo vodilne položaje v slovenskih profesionalnih orkestrih. Še več: v marsikaterem od navedenih krajev sta tudi po dva taka inštrumentalna ansambla; tako je tudi v Hrastniku, kjer omenjeni *Rudarski godbi* dela družbo še *Steklarska godba Hrastnik*. Pa hrastniška knapovska godba pri vsem tem niti ni najstarejša. Med te prištevamo idrijsko godbo (vse od davnega leta 1665), ki igra že skoraj 350 let.

Avtor univ. dipl. zgodovinar Primož Frajle (roj. 1982 v Trbovljah) je domačin, doma v Bobnu pri Hrastniku. Po osnovni in srednji šoli je diplomiral na ljubljanski *filozofski fakulteti* (2009; *Brionski plenum – izvajanje njegovih sklepov v Sloveniji in stališča takratne slovenske politike*) in je poleg aktivnega igranja (klarinet) in delovanja v organih godbe aktiven še na drugih področjih: tako v občinski izpostavi ZKD kot v *Gibanju za dostojno delo in socialno družbo, Združenju RUDA in Društvu RAST*. Poleg omenjene monografije ima P. Frajle za seboj še nekaj člankov, ki se tako ali drugače dotikajo njegovega dela: *Kratka zgodovina rudarske godbe*, *Ruda; Stare – nove energetske ideje*, *Iz zgodovine onesnaževanja*, *Veseljachenje hrastniške nemške šole*, vse v *Rudi*.

Rudarska godba Hrastnik leta 2013 praznuje stošestdeset let neprekinjenega delovanja. Zasedba le petih godbenikov je na

hrastniški železniški postaji pričakala prvi vlak že leta 1849, a za ustanovitveno letnico hrastniške rudarske godbe velja leto 1853, torej kar štiri leta kasneje. Godba je takrat dobila prvega kapelnika Jerneja Puncerja; sprva je delovala v zasedbi le dvanajstih mož in kmalu že imela prvi organiziran nastop. Na začetku delovanja je bila vezana na rudnik in rudniško gospodo ter imela s tem zasebni predznak. Kljub temu je bila narodno zavedna, saj so se godbeniki leta 1868 udeležili slovenskega narodnega tabora v Žalcu. Zaradi te udeležbe je nemško vodstvo rudnika godbenike kaznovalo z odvzemom enotedenske plače, ki je takrat znašala pet goldinarjev. V času (prve) Jugoslavije (1918–1941) je bila godba delavsko naravnana. Že leta 1922 se je vključila v *Delavsko društvo Svoboda*. V kraljevini Jugoslaviji je poleg tradicionalnega igranja ob prazniku sv. Barbare igrala na gasilskih veselicah, sokolskih nastopih, imela samostojne koncerte ter igrala ob državnih praznikih. Leta 1939 se je godba udeležila prvega tekmovanja godb v Kranju. Ob okupaciji Jugoslavije aprila 1941 je iz vrst hrastniške rudarske godbe odšlo šest članov v partizane. Leta 1944 je Jože Brun, kapelnik godbe v letih 1942–1945 v štabu NOV in POS dobil nalogo, da odpelje godbo v partizane. Ta odhod je uspel 11. junija 1944. Partizansko vojaško vodstvo je godbo na Dolenjskem razdelilo. Tako je del Hrastničanov okrepil *godbo glavnega štaba NOV in POS*, glavnina Hrastničanov pa je sestavljala *godbo VII. korpusa*, ki je na čelu povorke 9. maja 1945 vkorakala v osvobojeno Ljubljano. Dvanajst hrastniških rudarskih godbenikov je v drugi svetovni vojni izgubilo življenje; šest jih je padlo v partizanih, štirje so bili ustreljeni kot talci, dva pa sta umrla v taboriščih. V povojni (drugi) Jugoslaviji je godba leta 1953 praznovala svojo stoletnico delovanja. Za okrogli jubilej je dobila svoj dom, ki so ga prostovoljci (godbeniki in rudarji) zgradili v treh mesecih in osemnajstih dneh. V petdesetih in šestdesetih letih preteklega stoletja je s kapelnikom Viktorjem Malovrhom, z njegovim pomočnikom Stankom Plahuto ter ob strokovni pomoči Jožeta Bruna godba napredovala po kakovosti in na tekmovanjih dosegla lepe uspehe. Godbeniki so se odlično odrezali leta 1960 na takratnem (jugoslovanskem) državnem tekmovanju ljubiteljskih orkestrrov v Paliću v Srbiji. Za hrastniško rudarsko godbo se dolgoletno delovanje tudi v samostojni Sloveniji ni veliko spremenilo. Godba še vedno prireja promenadne in slavnostne koncerte, igra ob državnih praznikih, prvem maju in sv. Barbari ter sodeluje z drugimi društvi po Sloveniji. Kakovostno je vidno napredovala pod taktirko Jožeta Baniča, fagotista in pevca tenorista. V Ilirski Bistrici je bila na tekmovanju slovenskih pihalnih godb leta 2002 v prvi kakovostni skupini najbolje ocenjena godba. Lep rezultat je dosegla tudi na 26. tekmovanju v Laškem, kjer je pod vodstvom zdajšnjega dirigenta **Aleša Stopinška** dosegla zlato priznanje. Med zadnjimi vidnejšimi uspehi godbe je nastop na tekmovanju koračnic v Mengšu, kjer je godba osvojila pokal za najboljšo koračnico iz arhiva kot tudi pokal za najboljšo izvedbo koračnic in ga po štirikratni zmagi dobila v trajno last. V jubilejnem letu 2013

šestinsitridesetčlansko godbo vodi predsednik **Jurij Bantan**, orkestru pa še vedno dirigira A. Stopinšek. Čeprav članstvo godbe že dolgo ni več rudarsko, saj v njej prevladujejo dijaki, študenti in zaposleni, pa ob zaprtju rudnika to kulturno društvo predstavlja enega zadnjih branikov rudarske tradicije v hrastniški dolini. *Rudarska godba Hrastnik* je ob svojem jubileju pripravila kar mali festival, ki so ga bogatile prireditve: predstavitev omenjene monografije v hrastniški *Knjižnici Antona Sovreta* (20. junija), velika parada šestih godb iz Slovenije (22. junija) in slavnostni koncert *Rudarske godbe* z gostom Vladom Kreslinom v hrastniški Športni dvorani pod častnim pokroviteljstvom predsednika RS Boruta Pahorja (25. junija).

Sama monografija obsega 208 strani velikega formata 24 cm x 31,5 cm; razdeljena je na enajst poglavij. Poleg obsežnega in (zgodovinsko) natančnega besedila jo krasi še 172 oštevilčenih slik, kar pomeni neke vrste kontrapunkt besedilu. Eno in drugo se bere, eno in drugo je preteklost in sedanost *zgodbe knapovske godbe*. Po predgovoru hrastniškega župana Mirana Jeriča so tu še sozvočja ravnateljice hrastniške glasbene šole Polone Kovač, govora predsednika godbe Jurija Bantana in urednice monografije Urške Perko. Uvod in poglavja, ki mu sledijo, so opremljeni s povzetki v angleščini. Ker sega začetek godbe v čas pred prvo svetovno vojno, je naslov prvega poglavja *Avstro-ogrsko cesarstvo: Hrastniška dolina, Začetki rudarstva,*

Slika 2: Primož Frajle, Zgodbe knapovske godbe – 160 let Rudarske godbe Hrastnik, 2013, 208 str. 32 evrov

Zgodovinski pregled o društvih, Godbeništvo na Slovenskem in Začetki hrastniške rudarske godbe. Sledi drugo poglavje *Država južnih Slovanov s prispevki Godba v prvi Jugoslaviji ter Organizacija in delokrog*. V tretjem poglavju so na objavljena besedila pod naslovi *Vojna okupacija: Godba pred okupacijo, Odhod v partizansko gibanje, Glasbeni upor v Jugoslaviji, Musiciranje v NOB, Koncert na radiu OF in Padli godbeniki*. Sledi *Godba v Titovi Jugoslaviji: Nastanek povojne Jugoslavije, Organizacija ljubiteljske kulture po vojni, Povojni problemi godbe, »Špili« godbe, Jubileji, Financiranje društva, Zabavne formacije /sekcije v okviru godbe in Rudarsko-steklarska naveza*. Peto poglavje nosi naslov *Osamosvojitve Slovenije* in označuje vstop hrastniške rudarske godbe v novodobno slovensko zgodovino s podpoglavji *Lokalno delovanje, Gostovanja in tekmovanja ter Godba danes*. V zadnjih štirih poglavjih pa piše avtor P. Frajle o *umetniškem vodstvu godbe (kapelniki in dirigenti: Franc Turnšek, Jože Kumlanc, Jože Brun, Viktor Malovrh, Stanko Plahuta, Jože Rus, Franc Grebenšek, Vanjo Tomc, Jože Banič, Aleš Stopinšek idr., upravna vodstva godbe), godbenikih (spomini in pogledi, sezname godbenikov 1853–2013; vsega skupaj popisanih 372 za vseh sto šestdeset let), zanimivostih (Inštrumentalne zasedbe, Malo za šalo, malo zares, Slovar najpogostejših žargonskih besed, fraz in izrazov RGH)*. Knjigo sklenuje *Zaključna misel*. Ta finalni ali kar (do)končni del znanstvenega aparata, ki nas spremlja že vse od začetka v številnih opombah, slikah s podpisi in tabelami, se razvije do *zahvale, zgodovine v slikah (1853–1918, 1919–1941, 1945–1991 in 1991–2012)*. Sledi še popis *priznanj in raznih dokumentov, seznam kratic, viri (literatura, arhivski viri, časopisni viri, elektronski-časopis-*

ni viri, zasebno gradivo, elektronski viri, elektronski viri slik in intervjuji). S *kazalom slik* in objavo znakov skoraj tridesetih najuglednejših slovenskih in lokalnih hrastniških mecenov in donatorjev, ki so omogočili izdajo te bogate monografije, pa se še zdaleč ne končata knjiga in seznam. Kajti ob znanem avtorju je tu še kopica njegovih sodelavcev. Za založnikom knjige *Rudarska godba Hrastnik* je med prvimi več kot očitno stala občina *Hrastnik*, glavna in odgovorna urednica je bila Urška Perko, v uredniškem odboru pa sta bila poleg nje in avtorja še Jurij Bantan in Valter Vengušt, lektorsko delo sta si razdelili Petra Kovač in Tamara Biderman, prevode v angleščino je oskrbela Barbara Markelj. Že omenjene in številne (črno-bele in barvne) fotografije so poleg avtorja in urednice dodali še Branko Klančar, Mitja Udovč, Andrej Zdovc, Marija Malovrh in arhiv RGH, zavidljiv in opazen prispevek v oblikovanju in prelomu je delo Uroša Miklavčiča, knjigo pa je v 600 izvodih natisnila tiskarna *Formatisk* iz Ljubljane.

Lepi in zgledni monografiji želimo kar največ strokovnih in laičnih bralcev in kar največ podobnih obletnic, kar bo še več kot stotnijo podobnih ljubiteljskih ansamblov na Slovenskem in v zamejstvu popeljalo na pot vsaj podobne profesionalizacije. Ugotovitve avtorja zgodovinarja P. Frajleta so v tem primeru več kot aдекватne, tu pa tam še kakšno nerazrešeno vprašanje pa samo priča o živosti zgodovine kot stroke, tokrat združene z glasbeno umetnostjo, s pedagogiko in znanostjo, kar daje knjigi novi razsežnosti: interdisciplinarnost in multidisciplinarnost. Hrastniške skupne ambicije očitno niso le lokalne in nacionalne, temveč tudi mednarodne. Bravo!